

Út a hídon át

„szavaimat oly könnyű érteni
olyigen könnyű szerintük cselekedni”

Lao-ce

Temesi Ferenc új regénye, a *Híd* feltehetően új fejezetet nyit a magyar regény történetében. A magyar irodalomban többen írtak már családrégenyt, önéletrajzi ihletésűt vagy önéletrajzot. A *Híd* azonban nemcsak abban különbözik az elődeitől, hogy nem (csupán) családrégeny vagy nem (csupán) önéletrajz, hanem abban is, hogy szerkezete eltér minden eddigi magyar regényétől. Nem egyetlen gondolati-történeti ív köti össze az 1890-es évet az 1980-assal. A regényidő legalább kettős; és akár egy híd pillérei, tartja és viszi a szöveget, az utat, amely átível a majd' évszázados eseménysorozaton.

Az első történet az anyai nagyapa története. „Az övé volt az a szerencsés nemzedék, amely két világháborút abszolválhatott, ha túlélte az elsőt.” Esetében azonban nem pusztán erről van szó. Tóth Pál uram alakjában *Temesi* azt az örök és kiirthatatlan embert rajzolja meg, akit egész egyszerűen *nem lehet legyőzni*, mivel ez a fajta győzelem egyáltalán nem érdekli őt. Sokkal fontosabb dolgokkal van elfoglalva. A családjával, az álmaival, a tisztességével, a munkájával. Neki teljesen mindegy, hogy *vörös* vagy *fehér* a divatos szín, esetleg *pirosfehérvörös*, ő minden körülmények között él, nem túléli, mert az számára kevés lenne.

Törhetetlen optimizmussal és idealizmussal éli életét Bécsben egy fityng nélkül, a kegyetlen k. und. k. kaszárnyákban, a fehérek, majd a vörösök „börtöneiben”, mikor meghurcolják élete párját, s mikor végül el kell veszítenie őt. S még halálos ágyán is gyermeki naivitással hódol furcsa szenvedélyének, az irodalomnak. Tóth Pál nem egyszerűen kereskedő és ember, hanem *íróember, költőember*, aki önmagát jelölte erre a pályára, melyen csupán a jószándékú dilettánsok sorsa jutott osztályrészül. Művei ilyenformán szövegek a szövegben, irodalom az irodalomban, egy olyan műben, mely számtalan nem irodalmi, vagy félirodalmi elemet (üzlet-leltár, hivatalos levél, mondókák, grafittik stb.) is magába épít; másrészt szorosan kapcsolódnak törhetetlen létszeretetének torokszorító bizonyítékaihoz. Magabiztosságából még egy sikeresen végigvitt félirodalmi-félpolitikai perre is futja, dacból jogi diplomát szerez.

A nagyapa történetével párhuzamosan bomlik ki unokájának, Zoltán Istvánnak története, a magyar '70-es évek jellegzetes értelmiségi sorsa, az üres, cselekvésképtelen nemzedéké, azoké, akik úgy érezték, hogy kihúzták a lábuk alól a talajt, mielőtt elkezdhették volna pályafutásukat. Élete megrázó, nagy tragédiája – szerelmének halála – elől Pestre, a szellemi segédmunkába menekülő „porlódi” egyetemista Zoltán István semmilyen cselekvésre nem képes az alatt az idő alatt, amíg sorsát az olvasó követheti. Túl egyszerű és igaztalan lenne kijelenteni azt, hogy pontos ellentettje nagyapjának. Inkább úgy tűnik, hogy ez a tettek helyett végül az álmaiba menekülő fiatalember azért van hiányával a magabiztos optimizmusnak és az életrealitáságnak, mert ez a tulajdonság a kemény időkben elfogyott, elfolyt a „Tengőd”-ről „Porlód”-ra költözött családból. *Temesi* regényében a család, a rokoni kapcsolatok eddig ritkán tapasztalt fontossággal bírnak. A család, akár egy önálló élőlény, elkezd viselkedni, létezni. A falu, a község, a közösség minden rezdülését élénken követi a történet. A szociológusi múlttal (is) rendelkező írótól egymás után kapjuk a szebbnél szebb leírásokat (a gyer-

mekjátékokról, a népszokásokról), babonák, viccek, trágár történetek pontos és verbő interpretációját. A narrátor hol egyes szám első személyű, hol személytelen, hol megszólítja, „leszólítja” az olvasót. Az elbeszélés idejében változik jelen, múlt és jövő. Ezen a síkon is váltakozik a mesék ideje, az adomák ideje a leírások idejével. Sokrétű szőttes, meseszőnyeg adja a művet. Ez tart egyben két rendkívül különböző világot. Az egyik a nyitott emberi kapcsolatok, a mindennapi, nyílt és valóságos *mással* való konfrontációk, vagyis a tragédia és a komédia világa; még egyszerűbben és egyértelműbben: egy egészséges, *igazi* (vagy legalábbis *igazibb*) világ. A másik a nagyváros látszatkirakat világa. Itt az erő- és határvonalak nem rajzolódnak ki világosan, a barátság, a partnerkapcsolat kevesebbet, mást jelent, mint egy természetes szerveződésű környezetben.

„Sérült lelkek megátkozott, mohos menhelye – könyvtár a neved.” – jellemzi Zoltán István munkahelyét *Temesi*, de tágabb környezetéről, Budapestről sincs jobb véleménye. A mesterségesen felpuffasztott vízfej, a főváros gyűjtőhelye mindazoknak az embereknek, akik szülőfalujuktól/ból, részeges-erőszakoskodó apjuktól-bátyjuktól menekülnek, és azok életét folytatják egy lefokozott szinten.

(Azt azonban meg kell jegyeznünk, hogy amikor az író Zoltán István háterét rajzolja, akkor nem nagyapjának, Tóth Pálnak a Pestjéről beszél. Ez a másik, újabb Budapest már egy másik országban van, megváltozott kondíciókkal, és ezt nem szabad figyelmen kívül hagynunk.)

Zoltán István sznob – álértelmiségi vagy félértelmiségi környezetében pedig végzetes módon át- és leértékelődnek az olyan fontos fogalmak, mint a halál, a szerelem, a munka, a szellem, a lélek. (Természetesen nem arról van szó, hogy ezek az értékek egyáltalán nem jelennek meg a regénynek ebben a szakaszában, hanem arról, hogy ezeket itt nem a történet vagy annak szereplői hordozzák, hanem a narráció. Ebből a szempontból döntő fontosságú a pillanat, amikor Zoltán István először szembesül a távol-keleti kultúrával. Reakciója saját(os) és igen furcsa. Összefüggő álomsorában megtörténik vele az, amin Dzsung-Dszi annak idején csak eltöprengett, mint lehetőségen: élete és álma átfordul egymásba, az egyensúly csak a regény végére áll helyre úgyahogy, bár túlzás lenne azt mondani, hogy ezáltal valami változás állna be a fiatal értelmiségi sorsában vagy személyiségében. Inkább arról van szó, hogy innentől, az álmok leírásától kezd kibontakozni a tulajdonképpeni önéletrajz, mintha a cselekvő, aktív író élettörténete volna *Zoltán István* másik, belső énje. Mintha a passzív, tehetetlen könyvtáros lenne az *író* belső énje. Az olvasó innen érzi úgy, hogy elkezdődött az önéletrajz, egy olyan ember pályájának leírása, aki egyenes ági leszármazottja az életerős Tóth Pálnak, aki tényleg elsajátítja azt a tudást, amiről másik énje csak álmodik, és amivel valójában tartozott az irodalmi tervek szövegető nagyapjának. Aki folytatja az egykori boltosinas utazásait (melyeknek színhelye a régi Magyarország volt, az Osztrák–Magyar Monarchia), s kiterjeszti azokat térben és léleken, szellemben. Aki mintegy betetőzi a nagyapai álmokat és terveket, és akárcsak őse, ő se tör le, mikor a világ minden részén megtapasztalja a poklot, hiszen ugyanott azt is látnia kell, hogy számtalan nemzet számtalan polgára életének minden napjában felülkerekedik a hétköznapi nyomorúságán. Zoltán István életében ugyanakkor nem történik változás. Elmegy ugyan nagyapja sírjához a történet végén, de sorsában ez az aktus sem nem végpont, sem nem kezdet. Ugyanazt az értelmiségi tengődést folytatja, amit addig, nem képes befogadni és magasabb szinten megélni, továbbvinni Tóth Pál szeretetre méltó és szeretetet nyújtó dilettantizmusát.

Összetett módon szerveződő regény tehát a *Híd*, de minden bizonnyal tévedünk, ha értelmezésünket (csak) a fenti párhuzamra korlátozzuk. A mű ugyanis nagyon mélyen gyökerezik az egyetemes kultúrában. Az emberiség évezredek szellemi örökségének két végpontján ott áll az egyiptomi-atlantiszi *Tarot* és a *Yi-king*, az ókori kínai *Változások könyve*. Származásukkal, pontosabban a *Tarot* származásával kapcsolatban megoszlanak a vélemények. Vannak, akik Indiába vagy Kínába teszik születési helyét. Ilyenformán nem két végpontról, hanem egy és ugyanazon pontról van szó. Azt hiszem azonban: ez nem ellentmondás, „mert közös a kezdet és a vég a kör kerületén” – ahogy *Hérakleitos* mondja.

A *Tarot*-t és a *Yi-kinget* egyaránt fel lehet használni jóslásra, sőt az előbbi még a Tóth Pál uram által oly igen megvetett kártyajátékká is lealacsonyodhatott, de mindkét *könyv* alapvetően szent könyv. Akárcsak a *Biblia* vagy a *Korán*. A jóس bölcességben messze fölötte áll a hazárdjátékosnak, ám ugyanakkora távolság választja el felfelé a *Tarot*-t és a *Yi-kinget* olvasó és értő embertől.

Temesi Ferenc Híd című regénye a *Tarot* és a *Yi-king* kettősségén alapul. Hat kilencoldalas és három nyolcoldalas sorban beszél el a *Tarot* Tóth Pál történetét az *Érme Apródjától A Világig*, unokáját pedig a *Yi-king* hatvannégy pálcikaábrája. Mindkét szent könyv a történet egy adott pontján konkrétan kapcsolódik az eseményláncba, a szereplők életébe. Tóth Pál *Krúdy Gyulával* találkozik, aki a bordélyházban jósol neki a *Tarot* segítségével, Zoltán Istvánnal egy könyvtáros kollégája, a hajdani szépreményű zongoraművész ismerteti meg a kínai kultúrát és a *Yi-kinget*.

A *Híd* az a regény, amely két, egymáshoz erősen kapcsolódó szakrális szövegen belül szerveződik, s mindkettő jelrendszere „univerzális nyelv”. Ebből adódik, hogy megértése e szent könyvek megértésén kell hogy alapuljon. A rabbinikus és kabbalista hagyományból, valamint a reneszánsz hermeneutikájából azonban megtanultuk, a szakrális műveknek tetszőlegesen sok értelmezési módja van/lehet. Az sem biztos, hogy ez a sokaság véges, avagy megszámlálható. Adódhat egyrészt az a megoldás, hogy az olvasó úgy értelmezze intuitíve a *Híd* című regényt, mint az isteni kegyelem által megérintettek. Másrészt fektessen az olvasásba temérdek munkát, türelmet, tanulást, hogy hosszú évek alatt elérhessen az olvasatához, ami természetesen éppúgy a sajátja lenne, mint az intuitív olvasóé, mégis más. A híd megtalálása abban az aktusban rejlik, amelyben az olvasó-értelmező felismeri a sok értelmezésben az egységes értelmet, a sokban az egyet. Amikor meglátja, hogy „Az, ami lenn van, ugyanaz, mint ami fenn van, és ami fenn van, ugyanaz, ami lenn van.” (*Hermés Trismegistos*)

Ezzel azonban még nem válik teljessé az interpretáció. Az olvasónak fel kell ismernie, hogy *Temesi Ferenc Híd* című regénye nem okkult tanítás vagy valamely fontos mű kommentárja, hanem maga egy olyan munka, amely a tőle telhető teljességgel fogja össze az embert, annak életét, és életének mindenkor örök pillanatát.

A nagyapa és az unoka életútja úgy is leképezhető, mint a yin-yang halacskák, melyek egymás számára alkotják a hidat egyetlen örök pillanatban. (*Pannon Könyvkiadó, 1993.*)

Kelemen Zoltán